

ПРОБЛЕМИ ПРАВОСЛАВНОГО СВІТУ УКРАЇНИ У СВІТЛІ ВІЗИТУ ПАТРІАРХА ВАРФОЛОМІЯ I

Святкування 1020-ї річниці хрещення Руси-України позначилося двома повеннями: однією фізичною на Прикарпатті й Буковині, другою – емоційною в серцях християн київської традиції. Здавалося, ці три дні щось перевернули в наших душах і тепер настала пора уявити, що саме.

Має рацію Константинопольський патріарх, коли наголошує, що він не є папою Сходу, але його візит в Україну за значенням можна легко прирівняти до візиту Папи Івана Павла II. В обох випадках первоєрархи долали несамовитий спротив патріарха Московського і водночас ішли назустріч найсміливішим мріям частини українських християн. Той факт, що патріарх Царгороду, на відміну від Папи, таки отримав формальне запрошення з боку патріаршої Москви, нічого по суті не міняє. Адже Москва його запрошувала *не на те* святкування. Завдяки Президентові Ющенку, відзначення ювілею принаймні два дні відбувалося не за московським сценарієм, а тому стало святом незалежності українського православного духу. І це – найголовніший результат тих ювілейних днів.

Звичайно, чимало православних відчуло розчарування, що, перебуваючи у Києві, патріарх Константинополя не вирішив проблему канонічності незалежних українських Церков. Це почуття майже ідентичне розчаруванню греко-католиків, що, приїхавши в Україну, Іван Павло II не визнав патріархату УГКЦ. Обидва розчарування легко зрозуміти, але важко виправдати, бо церковні процеси є надзвичайно інерційними. Інституція, яка понад усе земне цінує традицію, не може (і не повинна) легко пристосовуватися до швидкоплинних політичних конфігурацій.

Тому не поспішаймо дорікати Президентові Ющенку чи єрархам усамотійненого українського православ'я за якісь недоробки. Звичайно ж, вони були. Звичайно ж, зміна наставлення Царгороду мала якісь конкретні причини. Але все це не більш ніж інформаційний шум, про якого уже через рік пам'ятатимуть лише фахівці. Довірмося Господньому Провидінню: навіть за цих 17 років державної незалежності християнство в Україні зазнало таких глибинних трансформацій, що наша нетерплячка може воістину розгнівити Бога. Помісна Київська Церква мусить визріти – тільки за цієї умови вона матиме надійне майбутнє. Отож насправді святкуванням 1020-го ювілею християнства в Україні зроблено черговий і надзвичайно важливий крок саме там, де ця помісність і мусить визріти, тобто в душах і мізках українців.

Два перші дні обличчя патріарха Варфоломея I аж світилося від внутрішнього осяяння. А коли над Києвом заяяла веселка, то стало зрозуміло, що на цій події воістину спочиває благословення Господнє. Здавалося, впала якась темна завеса, яка відділяла Софію Київську й усю Україну від її славної історії. Натомість третій день вразив похмурістю облич. Як переконалися телеглядачі, спільна літургія біля пам'ятника Володимирі була не літургією любові, а демонстрацією сили. Тут у свої права вступив дух ревності, який прагне будь-якою ціною закріпити за собою спірну територію. Суперництво між патріархами Москви й Константинополя стало темою №1 у порядку денному світового християнства і після урочистостей у Києві не припиниться. Зміна геополітичного статус-кво з усією неминучістю передбачає зміну геохристиянського статус-кво. Й Україна є вирішальним чинником для обох.

Візит до Києва був надзвичайно важливим для більшості ієрархів світового православ'я. Одне діло – дізнаватися про Україну зі злосливих повідомлень Московського патріархату, цілком інше – побачити все на власні очі. Розміри держави, маєстат Києва та його церковної історії, рішучість Президента – все це закріплювалося в пам'яті через механізм імпринту і ще озветься в належний час. Бракувало лише одного – того, що сім

років тому вразило ватиканський супровід Івана Павла II, – півторамільйонної літургії просто неба, на яку добровільно зійшлися б українські віряни. Розповідають, що саме це в очах ватиканських достойників перетворило УГКЦ з клопітливої діаспорної проблеми в потужну духовну силу, з якою слід рахуватися. Шкода, що цього разу цей шанс було втрачено, і втратила його, до речі, саме та сила, яка й завоювала серця світу через феєрію велелюдного Майдану!

Можна не сумніватися, що контраверсії київських урочистостей викликали велике сум'яття в серцях українських православних, що перебувають у єдності з Московським Патріархатом. Більшість із них по-своєму любить Україну, а тому визначальну вагу для них має канонічність Церкви, а не її вірність російським державницьким інтересам. Проте під час нинішніх святкувань у позиції патріарха Алексія II російські інтереси аж випирали. Недарма світ облетіла крилата фраза анонімного православного богослова з повідомлень *Asia News*, який стверджував, що „на жаль, у православ'ї існують центри, в яких над універсальним духом Христа домінує дух газогонів”. Біля пам'ятника Володимирові перед українськими православними увиразнився вибір не між православ'ям і католицизмом, як це було під час візиту Івана Павла II, і не між канонічним та „розкольниким” православ'ям, а між двома канонічними гілками православ'я. Причому та гілка, що опонує Москві, є Церквою Царгороду, Церквою-матір'ю для християнського Києва! До якого історичного моменту сумління цих українських православних залишатиметься нечутливим до виразно проросійських мотивацій в позиції патріаршої Москви?

Урочистості завершилися, проте інтрига щодо майбутніх кроків Царгородського патріарха зберігається. Зрозуміло, що постійно чуючи з уст Москви зневажливі коментарі щодо кількості підлеглих Варфоломееві I парохій, патріарх не проминатиме нагоди укріпити свої позиції за рахунок України. Проте де межа допустимого ризику, що його може прихильно сприйняти світове православ'я? Недавня екуменічна зустріч у Равенні засвідчила, що позиції Московського Патріархату у православ'ї змінилися: чи не вперше сталося так, що всі православні делегації проголосували проти тієї пропозиції, яку висунули російські посланці. У цій ситуації ні Константинополю, ні Москві не вигідно вдаватися до різких демаршів: першому – щоб не порушити позитивні для нього тенденції, другій – щоб ще більше не ослабити свої позиції. Отже, позиційна боротьба за впливи й далі триватиме. Як твердять оглядачі, багато що покаже осіння всеправославна зустріч у Стамбулі. Цікаво, що, прагнучи укріпити свої позиції, Москва почала домагатися присутності на таких зустрічах її формально самоврядних Церков-союзниць, автономність яких фактично не визнана світом. Йдеться, зокрема, про присутність делегації Української Православної Церкви Московського Патріархату. Якщо це справді станеться, то це буде черговий крок до виходу церковного Києва з тіні – дарма що якийсь час він голосуватиме, звичайно ж, за підказкою Москви.

А що з визнанням немосковського українського православ'я? Сьогодні вже зрозуміло: ще треба буде зачекати. Проте важливо не гаяти даремно час на безплідні скарги, а сприйняти цей факт як прихильність долі, яка цим самим підштовхує всіх до важливих і навіть нагальних кроків.

По-перше, слід внутрішньо консолідувати цю гілку українського православ'я, загнзуючи нездорові амбіції окремих лідерів і самодисциплінуючись на всіх рівнях церковної ієрархії. Стриманість і навіть упокорення, що їх виявили ієрархи незалежного українського православ'я під час ювілейних урочистостей, засвідчують, що це завдання не є непосильним. Головне – зрозуміти, що для успішного прориву як на політичному шляху до Європи, так і на церковному шляху до помісності треба покінчити з отаманщиною й отією впертою хохляцькою вірою в те, що нам вдасться обдурити увесь світ. Перед православним світом має постати міцна консолідована й об'єднана Церква, яку він не зможе не визнати.

По-друге, слід шукати найрізноманітніших нагод, щоб активно працювати з православними Церквами світу, доносячи до них свої аргументи і стаючи їм

зрозумілішими. Ту активність України у міжцерковній сфері, яка передувала відзначенню ювілею, добре було б продовжити. Йдеться не про те, щоб поставити визнання головною метою української Церкви – це вочевидь було б помилкою. Йдеться про принцип: „Під лежачий камінь вода не тече”, який треба трактувати серйозно.

Юлія НЕДЗЕЛЬСЬКА (Київ)

ПРАВОСЛАВНІ МИРЯНИ В МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИНАХ

В умовах світу, що глобалізується, віруючі різних конфесій все сильніше стикаються один з одним. А це означає, що відходить в минуле той час, коли можна було поділяти сфери впливу і на основі цього будувати безконфліктні стосунки. Нині ж християни, мусульмани, іудеї, буддисти (реальні, номінальні і потенційні) не можуть відгородитись один від одного ніякими бар'єрами. І якщо хто-небудь рекомендує повернутись до сегрегації, апартеїду, то це є утопія, що перечить демократичному шляху розвитку, на який стали більшість сучасних країн. Світ стає дедалі тіснішим, більш пов'язаним між собою, стирають кордони і географічні, і етнічні, а відповідно - і релігійні.

Україна протягом тривалої своєї історії була релігійно плюральною державою. Мирне співжиття вимагало толерантності у міжконфесійних відносинах з представниками інших релігій, з якими, зазвичай, стикались лише у професійній діяльності. Як зазначав Арсен Річинський, для українців завжди було характерне толерантне ставлення до іновірців [Річинський А.В. Проблеми української релігійної свідомості. – Тернопіль, 2002].

Але, не зважаючи на тривалу традицію міжконфесійного співіснування, нині воно набуває зовсім іншого характеру. Якщо раніше представники різних віросповідань жили відокремлено, практично не спілкуючись з іновірцями та невіруючими, то в сучасному секулярному світі віруючі однієї конфесій змушені постійно спілкуватися з представниками інших. Релігійні громади вже не живуть замкнуто, окремими кварталами. Тепер представники різних релігій є сусідами, їхні діти ходять до однієї школи, сидять за однією партою. Представники різних релігій стикаються не лише на роботі, але й в особистому житті, в сім'ї.

У зв'язку з цим актуалізувалося питання співжиття православних мирян, яких є більше в країні, бо ж половина релігійних громад у нас – православні, з представниками інших релігій та представниками інших православних церков. Православ'я, як одна з найбільш поширених конфесій, покликана відігравати важливу роль у побудові мирного і толерантного співжиття у релігійній сфері України. Насамперед воно може поставати фактором міжконфесійного спокою чи навпаки - причиною неспокою у сфері релігійного життя.

Православні Церкви принаймні офіційно у своїх документах виявляють зовнішню толерантність, „недопущення образ щодо інославнох”, як в них сказано. Але варто зазначити, що в них чітко розмежовуються віросповідання, що визнають віру в Трійцю, Боголюдськість Ісуса Христа (Католицька, Вірмено-григоріанська, Східні Церкви та традиційні протестантські церкви), це б то релігійні спільноти, з якими Православна Церква може співпрацювати, але як старша щодо них, та „секти”, які заперечують головні християнські догми (власне язичницькі релігії, течії орієнталістського спрямування та ін.) [Основные принципы отношения Русской Православной Церкви к инославиям / Православие и католичество: от конфронтации к диалогу. Хрестоматия. – М., 2005. – С. 572].